

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 330

Finanse

na rzecz zrównoważonego rozwoju

Gospodarka – etyka – środowisko

Redaktorzy naukowci

Leszek Dziawgo, Leszek Patrzalek



Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2014

Redaktor Wydawnictwa: Barbara Majewska

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Barbara Cibis

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2014

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-460-8

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	11
Marcin Będzieszak: Opłaty za usługi i dochody własne jako źródło finansowania wybranych zadań w miastach wojewódzkich w Polsce	13
Renata Biadacz, Kazimierz Juszczyk: Analiza wykorzystania kolektorów słonecznych do wytworzenia ciepłej wody użytkowej.....	22
Joanna Błach, Anna Doś: Zastosowanie modelu DuPonta w kontekście zarządzania środowiskiem w przedsiębiorstwie – możliwości wykorzystania w praktyce polskich przedsiębiorstw	34
Iwetta Budzik-Nowodzińska: Efektywność ekonomiczna przedsięwzięć inwestycyjnych z zakresu energetyki odnawialnej jako czynnik zrównoważonego rozwoju.....	42
Michał Buszko: Społeczna odpowiedzialność banków giełdowych – korzyści inwestycyjne z tytułu uczestnictwa w RESPECT Index	52
Beata Domańska-Szaruga: Konkurencyjność banków spółdzielczych jako partnerów lokalnych społeczności.....	63
Joanna Działo: Instytucje fiskalne a standardy etyczne w polityce fiskalnej ..	72
Beata Zofia Filipiak: Kierunki i skutki przekształceń lokalnej gospodarki odpadami komunalnymi w świetle zmian ustawowych	80
Monika Foltyn-Zarychta: Koncepcja zmniejszającej się w czasie stopy dyskonta w ocenie efektywności inwestycji publicznych o oddziaływaniach długoterminowych	89
Marzena Ganc, Magdalena Mądra-Sawicka: Wpływy do budżetów gmin przy wprowadzeniu podatku dochodowego w indywidualnych gospodarstwach rolnych	99
Maria Magdalena Golec: Zrównoważony rozwój spółdzielni kredytowych w Polsce w oparciu o zasadę lokalności	108
Karolina Gwarda: Źródła finansowania zakupu zero- i niskoemisyjnych środków transportu publicznego w Polsce	116
Jerzy Gwizdała: Rola Banku Ochrony Środowiska SA w Warszawie w finansowaniu inwestycji w obszarze ochrony atmosfery.....	126
Agnieszka Huterska, Robert Huterski: Wykorzystanie podatku od nieruchomości dla zrównoważonego rozwoju miast na przykładzie Torunia	135
Agnieszka Jachowicz: Główne trendy w polityce podatkowej w krajach Unii Europejskiej w okresie kryzysu	148
Alicja Janusz: Przegląd istniejących i projektowanych rozwiązań w zakresie funduszy restrukturyzacyjnych sektora finansowego w Unii Europejskiej	157

Barbara Karlikowska: Ryzyko środowiska naturalnego a działalność przedsiębiorstw	165
Magdalena Klopott: Mechanizmy finansowania przyjaznego środowisku demontażu statków – fundusz recyklingowy.....	173
Lidia Kłos: Wiedza i świadomość ekologiczna studentów	182
Adam Kopiński: Taksonomia i zastosowanie metody Hellwiga w ocenie efektywności funduszy inwestycyjnych	192
Andrzej Koza: Finansowe instrumenty wsparcia samozatrudnienia osób niepełnosprawnych w Wielkiej Brytanii i Polsce	205
Grażyna Leśniewska: Sztuka zrównoważonego życia	214
Agnieszka Lorek: Lokalna polityka energetyczna w zrównoważonym rozwoju gmin śląskich	222
Agnieszka Łukasiewicz-Kamińska: Waluta wirtualna – moda, czy pieniądź przyszłości?.....	231
Ireneusz Miciuła, Krzysztof Miciuła: Energia odnawialna i jej aspekty finansowe jako element zrównoważonego rozwoju Polski	239
Tomasz Piotr Murawski: Ocena działań społecznej odpowiedzialności biznesu – przegląd wybranych metod	248
Marta Musiał: Dylematy zarządzania finansami osobistymi w kontekście koncepcji solidarności międzypokoleniowej.....	258
Bogdan Nogalski, Andrzej Kozłowski: Zarządzanie finansami w samorządzie gminnym wobec wyzwań nowego zarządzania publicznego.....	266
Teresa Orzeszko: Miejsce edukacji finansowej społeczeństwa w strategii społecznej odpowiedzialności biznesu krajowych banków giełdowych w Polsce	274
Agnieszka Parlińska: Wybrane aspekty zadłużania się samorządów gminnych w Polsce	284
Andrzej Parzonko: Przewidywalność i stabilizacja cen mleka jako czynnik zrównoważonego rozwoju gospodarstw rolniczych i przedsiębiorstw przetwórczych.....	293
Monika Pettersen-Sobczyk: Modele biznesowe banków w kontekście koncepcji zrównoważonego rozwoju	301
Dariusz Piotrowski: Wartości islamu a koncepcja zrównoważonego rozwoju	308
Michał Polasik, Anna Piotrowska: Transakcyjne wykluczenie finansowe w Polsce w świetle badań empirycznych.....	316
Adriana Przybyszewska: Determinanty przedsiębiorczości kobiet na przykładzie wybranych krajów	326
Eleonora Ratowska-Dziobiak: Rozwój kanału <i>direct</i> na polskim rynku ubezpieczeń	336
Adam Reczuch: Wykluczenie finansowe osób młodych w perspektywie założenia nowego gospodarstwa domowego	344

Robert Skikiewicz: Bariery w działalności instytucji finansowych na tle zmian sytuacji gospodarczej Polski	352
Beata Skubiak: Wpływ kryzysu finansowego i gospodarczego na rozwój zrównoważony, ze szczególnym uwzględnieniem konsekwencji społecznych.....	361
Sylwia Słupik: Proekologiczne strategie rozwoju przedsiębiorstw województwa śląskiego.....	369
Małgorzata Solarz: Ochrona konsumenta a wykluczenie finansowe stanowiące wynik niewłaściwego zarządzania ryzykiem finansowym codzienności	378
Anna Spoz: E-faktury – nowinka technologiczna czy upowszechniający się sposób dokumentowania transakcji gospodarczych	387
Joanna Stawska: Znaczenie <i>policy mix</i> dla działalności inwestycyjnej przedsiębiorstw w kontekście zrównoważonego rozwoju.....	397
Marek Szturo, Joanna Tomczyk: Rozwój zrównoważony miast jako szansa dla prywatnych inwestycji na przykładzie aglomeracji azjatyckich.....	406
Paulina Szulc-Fischer: Proekologiczne inicjatywy klastrowe	414
Magdalena Ślebocka: Fundusze unijne dla zrównoważonego rozwoju – bariery w pozyskiwaniu i rozliczaniu na przykładzie gmin województwa łódzkiego.....	424
Aneta Tylman: Obszary badań prawno-finansowych zrównoważonego rozwoju – próba identyfikacji	432
Piotr Urbanek: Standardy etyczne polityki wynagradzania kadry kierowniczej w bankach w okresie kryzysu finansowego – próba oceny.....	439
Tomasz Uryszek: Międzypokoleniowa redystrybucja długu publicznego na przykładzie krajów Unii Europejskiej	448
Julia Anna Wachowska: Rynek kredytów mieszkaniowych w Polsce – studium analityczne	458
Damian Walczak: Solidaryzm społeczny a uprawnienia emerytalne grup uprzywilejowanych.....	468
Marcelina Więckowska: Inwestorzy instytucjonalni na rynku inwestycji w energię odnawialną	477
Paweł Witkowski: Ryzyko węglowe – koncepcja i pomiar.....	486
Bogdan Włodarczyk: Tworzenie oferty bankowej z wykorzystaniem bankowości elektronicznej	495
Justyna Zabawa: Zarządzanie kapitałem ludzkim we współczesnych bankach w kontekście ich ekologicznej odpowiedzialności	503
Marika Ziemia, Krzysztof Świeszczak: Reklamy bankowe – między manipulacją a faktyczną potrzebą klientów.....	511

Summaries

Marcin Będzieszak: User charges and own-source revenues as sources of financing selected tasks in voivodeship cities in Poland	21
Renata Biadacz, Kazimierz Juszczak: Analysis of the use of solar collectors to produce hot water	33
Joanna Blach, Anna Doś: The application of the DuPont model in the context of corporate environmental management – evidence from the Polish companies	41
Iwetta Budzik-Nowodzińska: Economic effectiveness of investments related to the renewable energy sources as a factor of sustainable development... ..	51
Michał Buszko: Corporate Social Responsibility of stock exchange listed banks – investing profits due to participation in RESPECT Index.....	62
Beata Domańska-Szaruga: Competitiveness of cooperative banks as local community partners	71
Joanna Działo: Fiscal institutions and ethical standards in fiscal policy.....	79
Beata Zofia Filipiak: Directions and consequences of the transformation of local economy of municipal waste in the light of changes in the laws.....	88
Monika Foltyn-Zarychta: The concept of time-declining discount rate in the appraisal of public projects with long-term effects	98
Marzena Ganc, Magdalena Mądra-Sawicka: The proceeds to municipalities with the introduction of income tax in individual farms.....	107
Maria Magdalena Golec: Sustainable development of Polish credit cooperatives based on the principle of localness.....	115
Karolina Gwarda: Sources of funding the purchase of zero- and low carbon means of public transport in Poland	125
Jerzy Gwizdała: The role of the environment protection bank JSC in Warsaw in financing investment in the protection of the atmosphere	133
Agnieszka Huterska, Robert Huterski: Application of property tax in sustainable development of towns with town of Toruń as an example.....	147
Agnieszka Jachowicz: Main trends in tax policy in the European Union states in the times of crisis	156
Alicja Janusz: The review of existing and anticipated solutions for the financial sector restructuring funds in the European Union	164
Barbara Karlikowska: Natural environment risk and activities of enterprises	172
Magdalena Klopott: Financing mechanisms of the environmentally friendly ship dismantling – case of recycling fund	181
Lidia Klos: Environmental knowledge and awareness of students.....	191
Adam Kopiński: Taxonomy and application of Hellwig’s method for assessing the effectiveness of investment funds	204
Andrzej Koza: Financial instruments of disabled people self-employment support in Great Britain and Poland	213

Grażyna Leśniewska: Art of sustainable life	221
Agnieszka Lorek: Local energy policy for the sustainable development of the Silesian communities	230
Agnieszka Łukasiewicz-Kamińska: Digital currency – temporary trend or money of future?	238
Ireneusz Miciuła, Krzysztof Miciuła: Renewable energy and its financial implications as a component of sustainable development of Poland	247
Tomasz Piotr Murawski: An evaluation of Corporate Social Responsibility – review of chosen methods	257
Marta Musiał: Personal finance management dilemmas in the context of intergenerational solidarity concept	265
Bogdan Nogalski, Andrzej Kozłowski: Finance management in commune self-government in the face of challenges of new public management	273
Teresa Orzeszko: Importance of financial education of society in CSR strategy of domestic listed banks in Poland	283
Agnieszka Parlińska: Selected aspects of the indebtedness of municipalities in Poland	292
Andrzej Parzonko: Predictability and price stabilization of milk as a factor in the sustainable development of farms and food processing enterprises	300
Monika Pettersen-Sobczyk: Banks business models in the context of sustainable development concept	307
Dariusz Piotrowski: Values of islam and the concept of sustainable development	315
Michał Polasik, Anna Piotrowska: Empirical studies on transactional financial exclusion in Poland	325
Adriana Przybyszewska: Determinants of entrepreneurship of women based on selected countries	335
Eleonora Ratowska-Dziobiak: Development of the direct channel on the Polish insurance market	343
Adam Reczuch: Financial exclusion of young people in the perspective of establishment of a new household	351
Robert Skikiewicz: Barriers of activity of financial institutions against the background of changes in the economic situation of Poland	360
Beata Skubiak: The impact of economic and financial crisis on sustainable development with focus on social consequences	368
Sylvia Słupik: Ecological strategies for the development of Silesian Voivodeship enterprises	377
Małgorzata Solarz: Consumer protection vs. financial exclusion as a result of incorrect everyday financial risk management	386
Anna Spoz: E-invoices – technological novelty or a spreading method of documenting commercial transactions	396

Joanna Stawska: The importance of policy mix for investment activities of enterprises in the context of sustainable development	405
Marek Szturo, Joanna Tomczyk: Sustainable urban development as an opportunity for private investments on the example of Asian agglomerations.....	413
Paulina Szulc-Fischer: Pro-ecological cluster initiatives	423
Magdalena Ślebocka: EU funds for sustainable development – barriers in obtaining and accounting on the example of municipalities of Łódź Voivodeship.....	431
Aneta Tylman: Areas of legal and financial studies of sustainable development – an attempt to identify.....	438
Piotr Urbanek: Ethical standards of top executive’s remuneration policy in the banking sector during the financial crisis – attempt to assess	447
Tomasz Uryszek: Intergenerational redistribution of public debt. The example of European Union countries	457
Julia Anna Wachowska: Housing loans market in Poland – analytical project	467
Damian Walczak: Social solidarity and the pension rights of privileged groups	476
Marcelina Więckowska: Institutional investors in the renewable energy investment market.....	485
Paweł Witkowski: Carbon risk – concept and measurement	494
Bogdan Włodarczyk: Creation of banking offer using e-banking	502
Justyna Zabawa: Human capital management in contemporary banks, in the context of corporate eco-responsibility	510
Marika Ziemia, Krzysztof Świeszczak: Banking advertising – between a manipulation and a real customer need.....	520

Damian Walczak

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

SOLIDARYZM SPOŁECZNY A UPRAWNIENIA EMERYTALNE GRUP UPRIZYWILEJOWANYCH

Streszczenie: W Polsce, podobnie jak w wielu innych państwach, wiele grup społeczno-zawodowych korzysta z uprzywilejowanych systemów emerytalnych. Należące do nich osoby mogą przejść na emeryturę na korzystniejszych warunkach, otrzymać wyższe świadczenia emerytalne lub opłacać niższe składki. Często podnoszoną kwestią w trakcie debat nad jakimkolwiek zmianami emerytalnymi jest zagadnienie solidaryzmu. Osoby wskazujące na pozostawienie *status quo* odwołują się do konieczności solidaryzmu z tymi grupami. Może jednak na uprzywilejowanie tych grup należy spojrzeć odmiennie. Może to właśnie ich uprzywilejowanie łamie zasady solidaryzmu, który nakazuje jednostce (grupie) w swym działaniu uwzględniać interes wspólnoty.

Słowa kluczowe: solidaryzm, emerytura, grupy uprzywilejowane.

DOI: 10.15611/pn.2014.330.51

1. Wstęp

Decyzją Parlamentu Europejskiego i Rady, Komisja Europejska ogłosiła rok 2012 Rokiem Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej. Aktywność osób starszych szczególnie jest istotna w Polsce, w kraju, który zajął 27. (na 27) miejsce pod względem aktywności osób starszych [Active Ageing Index 2012]. Ogłoszonego w Europie roku „solidarności” nie można rozważać wyłącznie w aspekcie jego międzypokoleniowości – solidaryzm należy traktować szerzej, zbyt wąska analiza nie pozwala bowiem na ujęcie problemu całościowo.

W Polsce już w 2008 r. rozpoczęto realizację programu „Solidarność pokoleń” – skoncentrowanego na zwiększeniu aktywności zawodowej osób w wieku 50+. Jednym z czynników nierozłącznie związanych zarówno z solidaryzmem, jak i aktywnością zawodową osób starszych są uprawnienia emerytalne grup uprzywilejowanych. Z jednej strony dotyczą one finansów publicznych, a z drugiej aktywności zawodowej, która niewątpliwie obniża się po przejściu na emeryturę.

Celem pracy jest przedstawienie solidaryzmu na tle uprawnień emerytalnych grup uprzywilejowanych w Polsce.

2. Metodyka badań i przebieg procesu badawczego

Pracę oparto na analizie literaturowej oraz wynikach badań obcych. Jednak w prezentowanym zakresie brakuje opracowań, które problem badawczy przedstawiają w analizowanym kierunku. Wiele prac odwołuje się do solidaryzmu społecznego [Caro 1930, s. 149-160; Rodak 2012, s. 23-45; Jeffries i in. 2006, s. 67-79] lub przedstawia rozwiązania w zakresie systemów emerytalnych, ewentualnie zabezpieczenia społecznego [Owczarek 2009, s. 105-126; Stańko 2003, s. 1-33; Bera, Walczak 2012, s. 111-119]. Wybrane prace prezentują solidaryzm w kontekście rozwiązań emerytalnych, ale koncentrują się na wskazaniu powiązań systemu emerytalnego i solidaryzmu społecznego [Ratajczak-Tuchołka 2012, s. 217-235; Krebs 2011, s. 253-263].

3. Uprzywilejowane systemy emerytalne w Polsce

Dyskusję należy rozpocząć od zaprezentowania grup społeczno-zawodowych uprzywilejowanych w zakresie emerytalnym¹. Należą do nich m.in.: rolnicy, służby mundurowe, sędziowie, prokuratorzy, górnicy, duchowni... [Przygodzka 2006, s. 241-285; Walczak 2008, s. 444-449; *Gospodarka...* 2010]. Jest to kilka milionów osób na 15 636 tys. aktywnych zawodowo w wieku powyżej 15 lat [*Aktywność ekonomiczna...*]. Oczywiście każda z tych grup uprzywilejowana jest w inny sposób: rolnicy płacą niewielkie składki, a np. służby mundurowe należą do systemu zaopatrzeniowego i składek nie płacą w ogóle, a przechodzą na emeryturę na uprzywilejowanych zasadach, z kolei część składek za księży opłaca Skarb Państwa poprzez Fundusz Kościelny. Z wielu powodów jednoznaczne i powszechnie akceptowalne uznanie konkretnych grup za tzw. uprzywilejowane emerytalnie jest utrudnione, np. rzecznik Konferencji Episkopatu Polski ks. Józef Kloch nazywanie ubezpieczenia społecznego księży „emerytalnym uprzywilejowaniem” określił mianem „horrendalnej pomyłki”. Na tle innych grup uprzywilejowanych (np. sędziowie i prokuratorzy) księża otrzymują bowiem bardzo niskie emerytury. Podobnych wypowiedzi osób reprezentujących inne grupy społeczne (np. rolnicy, górnicy) można przytoczyć wiele [Biuro Prasowe...].

Określając wydatki związane z finansowaniem zabezpieczenia emerytalnego² grup uprzywilejowanych, należy wskazać, że w 2012 r. [*Przegląd...* 2013, s. 20-23]:

¹ W pracy za grupę uprzywilejowaną emerytalnie uznaje się grupę, której członkowie opłacają składki w niższej kwocie niż inni ubezpieczeni (lub ich nie opłacają), uprawnienia emerytalne uzyskują wcześniej (łatwiej) niż inni lub sposób wyliczania ich świadczeń emerytalnych umożliwia otrzymanie wyższych kwot.

² Należy używać określenia zabezpieczenie emerytalne, a nie ubezpieczenie emerytalne, słowo „ubezpieczenie” kojarzy się bowiem ze składkami i finansowaniem świadczeń ze składek opłacanych przez członków tzw. wspólnoty ryzyka, co niewątpliwie w przypadku emerytur grup uprzywilejowanych nie ma miejsca.

1. wydatki na świadczenia zaopatrzeniowe (bezskładkowe) wyniosły ponad 10 mld zł,
2. wydatki na emerytury górnicze wyniosły 8,8 mld zł (składki około 2,8 mld³),
3. dotacja do ubezpieczeń społecznych rolników wyniosła 15,6 mld zł (składki 1,5 mld zł), natomiast
4. w 2010 i 2011 r. 100% dotacji do Funduszu Kościelnego było przeznaczone na finansowanie składek na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne duchownych, odpowiednio w wysokości 86,3 i 89 mln zł [Interpelacja...].

Warto również zauważyć, że w 2012 r. średnia emerytura z ZUS wyniosła 1759,85 zł (bez świadczeń zaopatrzeniowych), w KRUS ukształtowała się na poziomie 1054,61 zł, przeciętna miesięczna kwota emerytur i rent brutto z Ministerstwa Obrony Narodowej wyniosła 2959,79 zł, z Ministerstwa Sprawiedliwości 3103,34 zł, natomiast z Ministerstwa Spraw Wewnętrznych 2958,44 zł [Emerytury... 2013, s. 24].

Przedstawione liczby wskazują, że problem związany z uprzywilejowaniem w zakresie emerytalnym jest istotny. Po pierwsze, jest kluczowy w aspekcie finansów publicznych (wielomiliardowe wydatki), a po drugie, z powodu istotnych różnic w wysokości otrzymywanych świadczeń emerytalnych przez poszczególnych beneficjentów.

4. Solidaryzm społeczny

Zgodnie ze *Słownikiem języka polskiego* „solidaryzm” to kierunek społeczno-polityczny, według którego podstawową cechą społeczeństwa jest naturalna wspólnota interesów łącząca ludzi z wszystkich klas i warstw [Słownik...]. L. Caro wspominał, że „światopogląd solidarystyczny stawia na pierwszym planie fakt, że każdy nasz czyn oddziałuje na innych i wywołuje nieodzowną z ich strony reakcję, a tym samym podkreśla współzależność wszystkich ludzi od siebie”. Podkreśla, że „wszelkie ubezpieczenia społeczne w rozmiarach słusznych i godziwych, [...] znajdują w kierunku solidarystycznym gorliwego obrońcę”, a „*Cooperation, not competition*, współdziałanie, nie współzawodnictwo, to hasło solidaryzmu”. Zwraca również uwagę, że solidaryzm przedstawia kierunek łączący zalety liberalizmu gospodarczego (jednostka jest sama w sobie celem i ma prawo dbania o dobro własne) i socjalizmu (względ na interes publiczny) [Caro 1930, s. 149-161; Caro 1931, s. 5-19]. Ch. Gide stwierdza, że duch solidaryzmu jest zdecydowanie bardziej rozwinięty wśród osób z tej samej branży niż wśród osób różnych zawodów [Gide 1922, s. 101] oraz że „duch walki o własne interesy i duch solidaryzmu nieustannie, ze sobą spierają się” [Gide 1922, s. 272].

Nie można prezentując solidaryzm nie wskazać na katolicką naukę społeczną. Leon XIII w Encyklice *Rerum Novarum* wspomina „wszyscy bez wyjątku obywate-

³ Przy około 170 tys. pracujących górników, średnim wynagrodzeniu miesięcznym na poziomie 7000 zł i składce na ubezpieczenie emerytalne wynoszącej 19,52%.

le winni się przyczyniać do dobra wspólnego, którego część znów w sposób naturalny wraca do jednostek” [Encyklika...].

O potrzebie solidaryzmu globalnego, czyli poczucia przynależności do jednej wspólnoty, za której dobro jest się odpowiedzialnym, wspomina również Strategia Zrównoważonego Rozwoju Unii Europejskiej zatwierdzona w maju 2001 r. przez Radę Europejską na posiedzeniu w Göteborgu, a następnie odnowiona w czerwcu 2006 r.⁴ [Review... 2006].

Ewentualne zmiany w zakresie uprzywilejowania emerytalnego są możliwe w aspekcie prawnym. Trybunał Konstytucyjny wielokrotnie odnosił się bowiem do „konieczności dostosowania prawa ubezpieczeń społecznych do zmieniających się stosunków społecznych i ekonomicznych”. Zachowując „stabilność prawa”, orzekł, że „prawo to jest w ciągłym procesie dostosowywania nie tylko do potrzeb społecznych, lecz w równej mierze do możliwości społeczno-gospodarczych kraju”, a „w Konstytucji mieści się dopuszczalność modyfikacji prawa do ubezpieczenia społecznego [...] w zależności od warunków społeczno-gospodarczych, [...] a także ze względu na pełniejszą realizację ogólnych zasad sprawiedliwości i równości w prawie”. Trybunał zaakceptował takie zmiany, jednak „pod warunkiem zachowania istoty prawa do ubezpieczeń społecznych, wynikającej z Konstytucji [Kordela 2000, s. 27-34; Orzeczenie... 1990]. W wyroku z 2000 r. Trybunał stwierdził, że „państwo ma obowiązek podejmować działania, które zapewnią odpowiednie środki finansowe niezbędne dla realizacji konstytucyjnych praw socjalnych”, a „utrzymanie równowagi finansowej FUS ma doniosłe znaczenie dla stabilności obecnego systemu” [Wyrok... 2000]. Podobnie stwierdził prezydent Bronisław Komorowski, który podpisując, pomimo pewnych wątpliwości, ustawę umożliwiającą przenoszenie środków z OFE do FUS-u, wskazał na „konstytucyjną wartość równowagi budżetowej”.

5. Istota solidaryzmu a uprzywilejowanie emerytalne

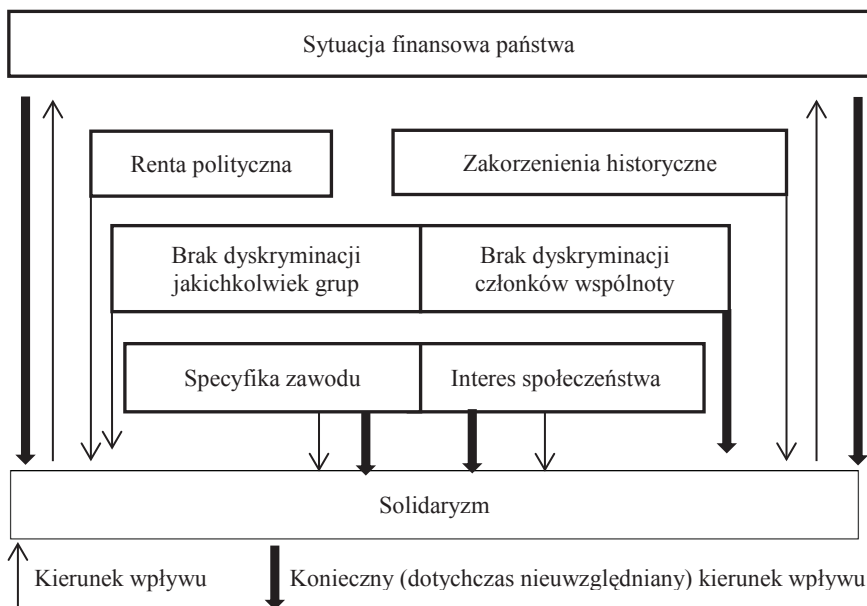
Obecny system emerytalny w Polsce, podobnie jak solidaryzm, zawiera się między socjalizmem a kapitalizmem. Dobro społeczeństwa jest w nim istotne, ale jednostka nie jest traktowana przedmiotowo i nie tylko ma prawo do wielu świadczeń zabezpieczeniowych, ale również tworzone są instrumenty wspierające samodzielną przeczorność emerytalną [Adamiak, Chojnacka, Walczak 2013, s. 16]. Jednak funkcjonują liczne uprzywilejowane grupy społeczne, które w pewnym zakresie łamią tę zasadę. Z jednej strony, rozwiązania takie są wbrew interesowi wspólnoty (aspekt finansowy), a z drugiej ograniczają indywidualną przeczorność emerytalną (państwo zapewnia wysokie świadczenia⁵).

⁴ Do aspektów (filarów) zrównoważonego rozwoju można zaliczyć aspekty środowiskowe, ekonomiczne i społeczne. Solidaryzm może stanowić element zarówno aspektu ekonomicznego (wpływ na rozwój gospodarczy), jak i społecznego (równość dochodów) [Wskaźniki... 2011].

⁵ Nawet kilkanaście tysięcy złotych miesięcznie.

Istotne jest określenie sił/grup, które oddziałują na rozwiązania w zakresie solidaryzmu społecznego. Oczywiście podstawową siłą powinna być potrzeba takiego solidaryzmu, wynikająca ze specyfiki zawodu lub interesu wspólnoty, ale i na te oba czynniki należy spojrzeć przez pryzmat XXI w., kilkadziesiąt lat po ustanowieniu poszczególnych rozwiązań emerytalnych. Niestety, niektóre (większość?) przywileje emerytalne wynikają wyłącznie z renty politycznej przyznanej przez rządzących określonej grupie zawodowej [Wilkin 2005, s. 204-218]. Na rysunku 1 przedstawiono czynniki zewnętrzne wpływające na rozwiązania w zakresie solidaryzmu społecznego. Wyodrębniono czynniki, które obecnie oddziałują na te rozwiązania, i te, które powinny zostać uwzględnione w większym zakresie. Należy podkreślić, że na finanse sektora finansów niewątpliwie oddziałuje solidaryzm poprzez uprzywilejowanie określonych grup społecznych w zakresie uprawnień emerytalnych. Jednak wspominając o solidaryzmie, powinniśmy również uwzględnić przeciwny kierunek oddziaływania, wpływ sytuacji finansowej państwa na solidaryzm. Państwo nie może podtrzymywać rozwiązań niewłaściwych z punktu widzenia finansowego, szczególnie w okresie kryzysu finansów publicznych.

Podstawą solidaryzmu jest brak dyskryminacji jakichkolwiek grup. Jednak należy również pamiętać, że grupą dyskryminowaną nie może być większość poprzez konieczność dofinansowania uprawnień emerytalnych licznych grup zawodowych. W związku z tym trzeba uwzględnić nie tylko rolę danej grupy (wiekowej lub zawodowej) w społeczeństwie, ale również lub przede wszystkim, czy rozwiązania są uczciwe i zgodne z zasadą solidaryzmu społecznego dla wspólnoty.

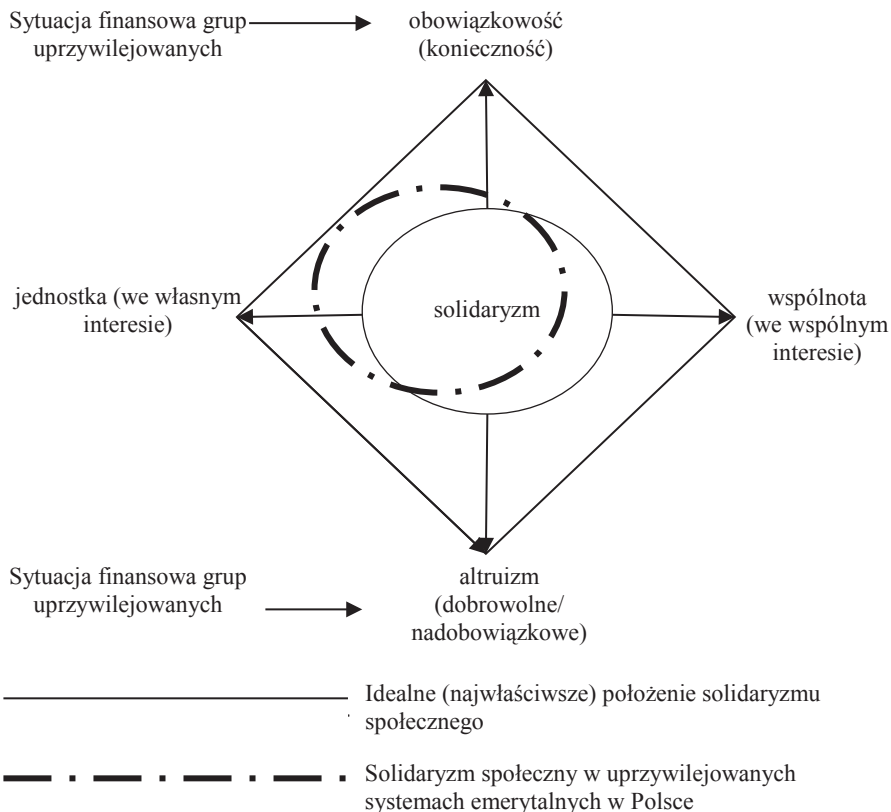


Rys. 1. Czynniki zewnętrzne wpływające na solidaryzm

Źródło: opracowanie własne.

Sprawnie funkcjonujący system emerytalny opiera się na wyważonych relacjach pomiędzy interesem jednostki (grupy) a wspólnoty. Uwzględnia także zobowiązania wspólnoty do ponoszenia kosztów na rzecz zabezpieczenia emerytalnego poszczególnych jednostek. Istotną rolę w zakresie zgody na systemową (lub dobrowolną) pomoc poszczególnym grupom odgrywa ich sytuacja finansowa [Nicolaidis, Viehoff 2012, s. 26-28] (rysunek 2).

Obowiązujące rozwiązania emerytalne powinny znajdować się „w centrum”, tak jak solidaryzm. Nie mogą być oparte wyłącznie na własnym interesie (mi/nam się należy), ale również nie mogą opierać się wyłącznie na dobru całej wspólnoty, pewna indywidualność (zróżnicowanie) powinna zostać zachowana. Zarówno jednostka powinna czuć się odpowiedzialna za wspólnotę, jak i wspólnota za każdą jednostkę. Sukces wspólnoty finalnie musi przekładać się na sukces poszczególnych jednostek (stabilność finansowa państwa na przykład na właściwe funkcjonowanie Policji itp.). Obecnie istniejące systemy emerytalne wynikają z solidaryzmu, z jego elemen-



Rys. 2. Koncepcja czynników ideologicznych determinujących solidaryzm

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Nicolaidis, Viehoff 2012, s. 28].

tu obowiązkowości, ludzie nie polegają, jak często miało to miejsce w przeszłości, na ofiarności (altruizmie/dobroczynności) innych, lecz na zinstytucjonalizowanych rozwiązaniach. Jednak zbyt nadmierne uprzywilejowanie w zakresie emerytalnym (zobowiązanie innych do ponoszenia kosztów na rzecz wybranych grup) ogranicza w poszczególnych jednostkach chęć/potrzebę indywidualnego oszczędzania. Wówczas postrzeganie przez jednostkę obowiązkowości państwa co do zabezpieczenia emerytalnego jest większe niż własna, indywidualna przezorność w tym zakresie (rysunek 2).

Pogodzenie tych czterech elementów (jednostka, wspólnota, obowiązkowość, altruizm) nie może prowadzić do konieczności płacenia przez wspólnotę na rzecz wybranych grup społeczno-zawodowych, którym udało się skierować solidaryzm w stronę własnego interesu i obowiązkowości wspólnoty.

6. Wnioski

Podsumowując, można stwierdzić, że uprzywilejowane systemy emerytalne mają niewiele wspólnego z solidaryzmem. Solidaryzm to bowiem poczucie obowiązku w zakresie rezygnacji z własnych uprawnień na rzecz dobra ogólnego, a niestety wszyscy (użyto liczby mnogiej bowiem głosu krytyki możemy usłyszeć z każdej strony i pod adresem każdej grupy zawodowej) dostrzegamy, że nauczyciele mają dwa miesiące urlopu, policjanci mogą (a w zasadzie mogli) pracować 15 lat przed przejściem na emeryturę, górnicy korzystają z szeregu przywilejów, zwiększa się armia urzędników, a rolnicy płacą „grosze” na KRUS. Jednocześnie nie potrafimy, kosztem partykularnych interesów, wskazać rozwiązań korzystnych dla całej wspólnoty, nie zapominając również o prawach i roli jednostki.

Bezpośrednim skutkiem ekonomicznym obecnych rozwiązań emerytalnych grup uprzywilejowanych jest wydatkowanie kilkudziesięciu miliardów złotych na ich świadczenia. Niewątpliwie część (większość) tych środków mogłaby zostać wykorzystana zdecydowanie korzystniej w aspekcie całej wspólnoty, a więc i tych osób.

Należy mieć nadzieję, że z powodu dylematu związanego z koniecznością zmian (z powodów ekonomicznych) w uprzywilejowaniu poszczególnych grup społecznych nie staniemy w obliczu katastrofy finansów publicznych. Nie nastąpi to w 2014 r., budżet uratowano bowiem, wprowadzając zmiany w otwartych funduszach emerytalnych i przenosząc część środków (należących do większości członków wspólnoty) z OFE do budżetu.

Literatura

- Active Aging Index 2012, <http://www1.unece.org/stat/platform/display/AAI/Active+Ageing+Index+Home> (10.11.2013).
- Adamiak S., Chojnacka E., Walczak D., *Social security in Poland – cultural, historical and economical issues*, „Copernican Journal of Finance & Accounting” 2013, vol. 2, no. 2.

- Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej*, <http://www.stat.gov.pl> (20.12.2013).
- Bera A., Walczak D., *Problematyka wieku emerytalnego w modernizacji polskiego systemu emerytalnego*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2012, nr 1.
- Biuro Prasowe KEP (18.11.2011), <http://www.idziemy.com.pl/audio/rzecznik-kep-ksieza-nie-sa-uprzywilejowani-emerytalnie/> (29.08.2013).
- Caro L., *Istota solidaryzmu*, „Przegląd Powszechny” 1930, R. 47, t. 186.
- Caro L., *Solidaryzm*, Z zasiłku Funduszu Kultury Narodowej, Lwów 1931.
- Emerytury i renty w 2012 r.*, GUS, Departament Badań Społecznych i Warunków Życia, Warszawa 2013.
- Encyklika *Rerum novarum*, Leon XIII.
- Gide Ch., *Consumers' co-operative societies*, A.A. Knopf, New York 1922.
- Gospodarka i czynniki demograficzne a system emerytalny*, Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2010.
- Interpelacja nr 585 w sprawie wydatków ponoszonych z budżetu państwa w związku z istnieniem Funduszu Kościelnego oraz sposobu wydatkowania jego środków, <http://www.sejm.gov.pl> (1.12.2013).
- Jeffries V. i in., *Altruism and social solidarity: Envisioning a field of specialization*, „The American Sociologist” 2006, vol. 37, no. 3.
- Kordela M., *Uzasadnienia aksjologiczne w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2000, z. 3.
- Krebs V., *Solidarity and Equity in Social Systems*, „Economic Studies and Analyses” 2011, vol. 5, no. 3.
- Nicolaïdis K., Viehoff J., *The Choice for Sustainable Solidarity in Post-Crisis Europe*, [w:] *Solidarity: For Sale? The Social Dimension of the New European Economic Governances*, red. G. Bajnai i in., „Europe in Dialogue” 2012/01.
- Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 sierpnia 1990 r. (K 7/90), OTK 1990, nr 1, poz. 5.
- Owczarek J., *Redystrybucyjność bazowego systemu emerytalnego w Polsce*, „Rozprawy Ubezpieczeniowe” 2009, nr 7.
- Przegląd funkcjonowania systemu emerytalnego*, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej oraz Ministerstwo Finansów, Warszawa 2013.
- Przygodzka R., *Fiskalne instrumenty wspierania rozwoju rolnictwa: przyczyny stosowania, mechanizmy i skutki*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2006.
- Ratajczak-Tuchołka J., *Solidarność w kontekście zmian bazowego systemu emerytalnego w Polsce w latach 1999-2011*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2012, z. 3.
- Review of the EU Sustainable Development Strategy (EU SDS) – Renewed Strategy, Council of The European Union, 10917/06, 26 June 2006.
- Rodak L., *Solidaryzm i/jako obiektywizm*, [w:] *Idea solidaryzmu we współczesnej filozofii prawa i polityki*, tom I, *W poszukiwaniu nowych form solidaryzmu społecznego*, red. A. Łabno, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2012.
- Słownik języka polskiego*, <http://sjp.pwn.pl> (20.12.2013).
- Stańko D., *Polish Pension Funds, Does the System Work?: Cost, Efficiency and Performance Measurement Issues*, Pensions Institute, Birkbeck College, 2003.
- Walczak D., *Kierunki zmian ubezpieczeń społecznych rolników*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 1197, Wrocław 2008.
- Wilkin J., *Pogoń za rentą przy pomocy mechanizmów politycznych*, [w:] *Teoria wyboru publicznego*, red. J. Wilkin, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2005.
- Wskaźniki zrównoważonego rozwoju Polski*, GUS, Katowice 2011.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 4 grudnia 2000 r., K. 9/00, OTK ZU 2000, nr 8, poz. 294.

SOCIAL SOLIDARITY AND THE PENSION RIGHTS OF PRIVILEGED GROUPS

Summary: In Poland, just like in many other countries, a lot of socio-professional groups use privileged pension systems. Persons belonging to these groups may retire on more advantageous conditions, receive higher retirement benefits or pay lower contributions. The notion of solidarity is an issue that is often raised during debates on any changes to such pension systems. Persons who are in favour of leaving the status quo refer to the necessity of solidarity with these groups. Perhaps, however, one should look differently at the privileges of these groups. Perhaps, it is these privileges that breach the principles of solidarity, which demands that individuals should take into account the community's interest.

Keywords: solidarity, pension, privileged groups.